

Samenvatting

BASIS 1

HET ZENUWSTELSEL

8.1.1 Je kunt de delen van het zenuwstelsel noemen.

- Het zenuwstelsel bestaat uit het centrale zenuwstelsel en de zenuwen.
  - Het centrale zenuwstelsel bestaat uit de hersenen en het ruggenmerg.
  - De zenuwen verbinden alle delen van het lichaam met het centrale zenuwstelsel.
- Het ruggenmerg geeft impulsen door van de zenuwen uit de romp en de ledematen naar de hersenen, en omgekeerd.
  - Alle delen van de romp en de ledematen zijn via de zenuwen verbonden met het ruggenmerg.
  - Het ruggenmerg ligt goed beschermd in de wervelkolom.

8.1.2 Je kunt de werking van het zenuwstelsel beschrijven.

- Een prikkel is een invloed uit je omgeving.
  - Je vangt een prikkel op met een zintuig.
- Het zenuwstelsel verwerkt impulsen van je zintuigen.
  - Impulsen zijn elektrische signalen.
  - Impulsen ontstaan in zintuigcellen die worden geprikkeld.
  - Via een zenuw worden de impulsen doorgegeven aan het centrale zenuwstelsel.
  - De hersenen verwerken de impulsen. Hierdoor word je je bewust van de prikkels uit je omgeving (waarneming).
- Het zenuwstelsel regelt de bewegingen die je maakt.
  - In de hersenen ontstaan impulsen.
  - De impulsen gaan via de zenuwen naar de spieren.
  - Een spier reageert op impulsen door samen te trekken.
- Het zenuwstelsel regelt de werking van klieren in je lichaam.

BEGRIPPEN

centrale zenuwstelsel

Bestaat uit de hersenen en het ruggenmerg.

hersenen

Deel van het centrale zenuwstelsel dat door de schedel wordt beschermd.

impuls

Zwak elektrisch signaal.

prikkel

Een invloed uit je omgeving, zoals geluid.

ruggenmerg

Deel van het centrale zenuwstelsel dat impulsen doorgeeft van zenuwen uit de romp en de ledematen naar de hersenen, en omgekeerd; ligt goed beschermd in de wervelkolom.

zenuwen

Geleiden impulsen, lopen van het centrale zenuwstelsel naar alle delen van het lichaam en terug.

BASIS 2

ZENUWCELLEN EN ZENUWEN**8.2.1 Je kunt in een afbeelding van een zenuwcel de delen benoemen.**

- Een zenuwcel bestaat uit een cellichaam met uitlopers.
  - In het cellichaam bevindt zich de celkern.
  - De cellichamen van de meeste zenuwcellen liggen in het centrale zenuwstelsel.
  - Door de uitlopers worden impulsen geleid.
  - Korte uitlopers verbinden de zenuwcellen met elkaar.
  - Sommige zenuwcellen hebben ook één lange uitloper.

8.2.2 Je kunt beschrijven wat een zenuw is.

- Een zenuw is een bundel lange uitlopers van zenuwcellen.
  - De lange uitlopers verbinden het centrale zenuwstelsel met een zintuig, spier of klier.
  - Elke uitloper is omgeven door een isolerend laagje.
  - Om de zenuw zit een stevige laag bindweefsel ter bescherming.
- Lange uitlopers van zenuwcellen geleiden impulsen in verschillende richtingen:
  - van een zintuig naar het centrale zenuwstelsel
  - van het centrale zenuwstelsel naar een zintuig, spier of klier
- Een gemengde zenuw geleidt impulsen in beide richtingen.

BEGRIPPEN**cellichaam**

Deel van een zenuwcel waarin zich de celkern bevindt.

uitloper

Deel van een zenuwcel voor het doorgeven van impulsen.

zenuwcel

Cel die bestaat uit een cellichaam en uitlopers.

BASIS 3

HET CENTRALE ZENUWSTELSEL**8.3.1 Je kunt de hersenen indelen in drie delen.**

- De hersenen bestaan uit de grote hersenen, de kleine hersenen en de hersenstam.

8.3.2 Je kunt de functies van de hersenen beschrijven.

- De grote hersenen spelen een rol bij bewuste waarnemingen en bewuste bewegingen.
  - Bij bewuste waarnemingen komen impulsen van zintuigen in de grote hersenen aan.
  - Pas als deze impulsen in de grote hersenen worden verwerkt, ben je je bewust van wat je waarneemt.
  - Bij bewuste bewegingen ontstaan impulsen in de grote hersenen. Deze impulsen gaan naar de spieren.
  - De grote hersenen spelen ook een rol bij nadenken en onthouden.
- De kleine hersenen coördineren de bewegingen.
  - Ze zorgen voor een goede samenwerking van spieren die nodig zijn bij een beweging.
  - Ze zorgen ervoor dat je lichaam in evenwicht blijft.
- De hersenstam verbindt het ruggenmerg met de grote en de kleine hersenen.
  - Spieren en klieren van het hoofd en delen van de hals zijn via zenuwen verbonden met de hersenstam.

BEGRIPPEN**grote hersenen**

Spelen een rol bij bewuste waarnemingen en bewuste bewegingen.

hersenstam

Verbindt de grote en de kleine hersenen met het ruggenmerg.

kleine hersenen

Spelen een rol bij het coördineren van bewegingen en om in evenwicht te blijven.

BASIS 4

BEÏNVLOEDING VAN HET ZENUWSTELSEL**8.4.1 Je kunt de invloed van medicijnen, alcohol en drugs op het zenuwstelsel beschrijven.**

- Medicijnen: bepaalde medicijnen maken je suf.
  - Voorbeelden zijn sommige soorten pijnstillers en slaapmiddelen.
  - Je waarnemingsvermogen neemt af: daardoor merk je dingen niet op of je merkt ze te laat op.
  - Je reactievermogen neemt af en je kunt trager reageren.
  - In het verkeer kan dit levensgevaarlijk zijn.
- Alcohol heeft een verdovende werking op de hersenen.
  - Te veel alcohol gebruiken is schadelijk voor je gezondheid.
  - Jongeren zijn gevoeliger voor alcohol dan volwassenen.
  - In Nederland mag alcohol niet worden verkocht aan jongeren jonger dan 18 jaar.
- Drugs zijn stoffen die je zenuwstelsel kunnen beïnvloeden.
  - Er zijn verdovende drugs (downers), stimulerende drugs (uppers) en hallucinerende drugs (trippers).

8.4.2 Je kunt de risico's van het gebruik van verslavende middelen noemen.

- Er kan tolerantie optreden als je drugs gebruikt.
  - Bij tolerantie heb je steeds meer drugs nodig voor hetzelfde effect.
- Je kunt verslaafd raken aan drugs. Je bent dan afhankelijk van de drug.
  - Geestelijke afhankelijkheid betekent dat je de drug weer wilt gebruiken.
  - Lichamelijke afhankelijkheid betekent dat je lichamelijke klachten krijgt als je de drug niet gebruikt.

BEGRIPPEN**bewustzijnsveranderende middelen (trippers)**

Middelen die je dingen laat waarnemen die er niet zijn.

drugs

Stoffen die je zenuwstelsel kunnen beïnvloeden.

geestelijke afhankelijkheid

Je hebt het gevoel dat je niet zonder de verslavende stof kunt.

lichamelijke afhankelijkheid

Je krijgt lichamelijke klachten als je de verslavende stof niet meer gebruikt.

reactievermogen

Hoe snel of traag je reageert op een prikkel.

stimulerende middelen (uppers)

Middelen die je veel energie geven.

tolerantie

Je moet steeds meer gebruiken van een verslavende stof om hetzelfde effect te krijgen.

verdovende middelen (downers)

Middelen die je laten ontspannen en gevoelens tijdelijk niet laat voelen.

verslaving

Dat iemand afhankelijk wordt van een stof.

waarnemingsvermogen

Hoe snel of traag je een prikkel waarneemt.

BASIS 5

BEWUSTE REACTIES EN REFLEXEN**8.5.1 Je kunt beschrijven welke weg impulsen afleggen bij een bewuste reactie.**

- Bewuste reactie: je denkt eerst (kort) na voordat je reageert op een prikkel.

8.5.2 Je kunt beschrijven wat een reflex is.

- Reflex: een vaste, snelle, onbewuste reactie op een prikkel.
  - Je denkt niet eerst na voordat je reageert.
  - De meeste reflexen zijn geheel onbewust; er gaat geen impuls naar de grote hersenen (bijv. kniepeesreflex en pupilreflex).
- Reflexboog: de weg van impulsen bij een reflex.
  - In je romp en je ledematen gaat een reflex in deze volgorde: zintuigcellen – zenuwen – ruggenmerg – zenuwen – spieren
  - In je hoofd en je hals gaat een reflex in deze volgorde: zintuigcellen – zenuwen – hersenstam – zenuwen – spieren
- Na sommige reflexen komt een deel van de impulsen aan in de grote hersenen (bijv. terugtrekreflex).
  - Na de reflex word je je bewust van wat er is gebeurd.
  - Impulsen die naar je hersenen gaan, horen niet bij de reflex.

8.5.3 Je kunt beschrijven wat de functie van een reflex is.

- Reflexen beschermen je lichaam tegen beschadigingen.

BEGRIPPEN**bewuste reactie**

Reactie op een prikkel waar iemand eerst (kort) over nadenkt.

reflex

Vaste, snelle, onbewuste reactie op een prikkel.

reflexboog

De weg van impulsen bij een reflex.

BASIS 6

HET HORMOONSTELSEL**8.6.1 Je kunt in een afbeelding de belangrijkste hormoonklieren benoemen.**

- Het hormoonstelsel bestaat uit hormoonklieren.
  - Een hormoonklier geeft hormonen af aan het bloed.
  - Hormonen regelen de werking van bepaalde organen.
  - Hormonen bereiken de organen via het bloed.
- Het hormoonstelsel en het zenuwstelsel regelen de werking van organen.
  - De regeling door hormonen gaat meestal langzamer dan de regeling door impulsen.
  - De werking van hormonen houdt meestal langer aan.
- Drie belangrijke hormoonklieren zijn:
  - de eierstokken en teelballen
  - de eilandjes van Langerhans
  - de bijniere

8.6.2 Je kunt de werking beschrijven van hormonen uit de eilandjes van Langerhans.

- De eilandjes van Langerhans liggen in de alvleesklier.
  - De eilandjes van Langerhans maken hormonen die de hoeveelheid suiker in het bloed regelen.
  - De belangrijkste suiker in het bloed is glucose.
  - Bij gezonde mensen is het glucosegehalte in het bloed altijd ongeveer constant.
  - Bij diabetes (suikerziekte) werken de eilandjes van Langerhans niet goed. De hoeveelheid glucose in het bloed kan dan te hoog worden.

8.6.3 Je kunt de werking beschrijven van het hormoon uit de bijnieren.

- De bijnieren liggen als kapjes op de nieren.
  - De bijnieren maken het hormoon adrenaline.
  - Adrenaline wordt gemaakt als je schrikt of bang bent.
  - Adrenaline versnelt de ademhaling en de hartslag en de werking van de spieren. Er komt extra glucose in je bloed. Hierdoor kun je betere prestaties leveren.

BEGRIPPEN

alvleesklier

Orgaan waarin de eilandjes van Langerhans liggen.

bijnieren

Maken het hormoon adrenaline.

eilandjes van Langerhans

Maken hormonen om het glucosegehalte in het bloed te regelen.

glucosegehalte

De hoeveelheid glucose die in je bloed zit.

EXTRA 7

LEVEN MET DIABETES (SUIKERZIEKTE) (VERDIEPING)

8.7.1 Je kunt uitleggen wat diabetes is en hoe je diabetes moet behandelen.

- Als het lichaam zelf niet in staat is om insuline te maken, heb je diabetes (suikerziekte).
  - Insuline laat het glucosegehalte in je bloed dalen. Glucose wordt tijdelijk opgeslagen.
  - Bij een ‘hyper’ is het glucosegehalte in het bloed te hoog.
  - Bij een ‘hypo’ is het glucosegehalte in het bloed te laag.

EXTRA 8

HET VERANDERENDE PUBERBREIN (VERBREDING)

8.8.1 Je kunt aangeven wat er in de hersenen van pubers verandert.

- Onze hersenen bestaan uit verschillende gebieden.
  - Elk gebied heeft een eigen taak.
  - Vanaf het 10 levensjaar ontwikkelen bepaalde hersengebieden zich sneller dan andere hersengebieden.
  - Het gebied voor in de hersenen ontwikkelt zich na de puberteit.
  - De taak van dit gebied is vooruitdenken, plannen en beslissingen nemen.
  - Pubers vinden het dus moeilijk om vooruit te denken, te plannen en beslissingen te nemen.
- De hypofyse maakt hormonen en stuurt andere hormoonklieren aan.
  - Een van de hypofysehormonen stuurt vanaf de start van de puberteit de productie van geslachtshormonen aan. Door de geslachtshormonen kun je stemmingswisselingen krijgen.
- Melatonine zorgt ervoor dat je slaperig wordt.
  - Licht van schermen (televisie, tablets en telefoons) remmen de aanmaak van melatonine.
  - Daardoor kan de nachtrust worden verstoord.

BEGRIPPEN

hersengebied

Gebied in de hersenen met een eigen taak.

hypofyse

Hormoonklier in de hersenen; maakt hormonen en stuurt andere hormoonklieren aan.

 Ga naar de *Flietskaarten* en de *Diagnostische toets*.